

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Психолого-педагогічний факультет
Кафедра практичної психології

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ О. А. Чаркіна

« ____ » _____ 2025 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2025 р.

МОТИВАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ
СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Кваліфікаційна робота студентки групи ЗПП-21
ступінь вищої освіти – перший (бакалаврський)
спеціальності 053 Психологія

Борисової Інни Юріївни

Керівник канд. психол. наук,
ст. викладач кафедри практичної психології
Горбачова О. Ю.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2025

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, **Борисова Інна Юріївна**, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно і не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавала і не одержувала недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомена. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	8
1.1. Понятійно-теоретичні аспекти мотивації професійного вибору....	8
1.2. Особистісні детермінанти мотивації професійного вибору студентів.....	14
1.3. Вплив війни на професійне самовизначення майбутніх психологів.....	18
Висновок до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	25
2.1. Організація та методи емпіричного дослідження	25
2.2. Результати дослідження: обробка та аналіз.....	28
2.3. Психолого-педагогічні умови підтримки професійної мотивації студентів у закладі вищої освіти.....	35
2.4. Програма розвитку професійної мотивації студентів-психологів в умовах війни	39
Висновок до розділу 2	43
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	46
ДОДАТКИ	52

ВСТУП

Актуальність теми. Мотивація професійного вибору є важливим фактором, який визначає не лише напрямок професійного розвитку, але й кар'єрні орієнтації особистості. В умовах війни, що триває в Україні, питання мотивації здобувачів вищої освіти, зокрема студентів психологічних спеціальностей, набуває особливої актуальності. Психологи, які займаються підтримкою психологічного благополуччя цивільного населення в умовах посттравматичних стресових розладів повинні мати чітке усвідомлення важливості свого професійного вибору, який формується під впливом як внутрішніх прагнень, так і зовнішніх обставин.

Сучасні дослідження вказують на те, що мотивація професійного вибору в умовах війни набуває особливих рис, таких як підвищена соціальна відповідальність, потреба у стабільності, прагнення допомоги іншим, пошук нових сенсів та адаптація до нових реалій. Це дозволяє по-новому оцінювати механізми, які впливають на прийняття професійних рішень у кризові періоди, а також визначати шляхи формування та корекції мотиваційних процесів серед студентів і молодих фахівців психологічної сфери.

Водночас питання щодо психологічної структури мотивації професійного вибору та найбільш збалансованого типу мотиваційної орієнтації в умовах війни стають надзвичайно важливими для розуміння особистісного розвитку студентів психологічних спеціальностей. Це безперечно обумовлює необхідність подальших наукових розвідок, які зможуть поглибити розуміння мотиваційних процесів і дозволять сформулювати коректні практичні рекомендації для оптимізації професійної підготовки психологів у сучасних кризових умовах.

Метою кваліфікаційного дослідження є теоретико-емпіричне обґрунтування особливостей мотивації професійного вибору студентів психології під час війни та визначення психолого-педагогічних умов, що сприяють її підтримці та розвитку.

Відповідно до мети дослідження було поставлено низку **завдань** для її досягнення:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми мотивації професійного вибору майбутніх психологів в умовах війни у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі.
2. Означити основні тенденції впливу війни на мотивацію вибору професії психологів у сучасних студентів.
3. Емпірично дослідити особливості мотивації студентів психологічних спеціальностей та їх усвідомлення значення професійного вибору в умовах війни.
4. Розглянути можливості оптимізації мотивації майбутніх психологів в умовах війни.

Об'єкт дослідження: мотивація здобувачів вищої освіти

Предмет: психологічні особливості мотивації професійного вибору майбутніх психологів в умовах війни

Теоретико-методологічну основу дослідження складають:

- концептуальні положення щодо обґрунтування професійного вибору в контексті зарубіжних теорій мотивації (Maslow A., Deci E., Ryan R., Herzberg F., Holland J., Vroom V.);
- вітчизняні підходи до обґрунтування мотивації професійного вибору (Барчі Б., Антонова Н., Ткачук І., Чабанюк Н.) мотивація професійного вибору психологів (Галян О., Павлюк О., Столярчук О., Сергєєнкова О. Коханова О.) ціннісно-сміслова складова мотиваційної сфери психолога на етапах професіоналізації (Галян І., Вірна Ж.);
- деякі закономірності вибору професії в умовах невизначеного майбутнього та війни (Тягур Л., Бергхауер-Олас Е., Берегова Г., Фролова М., Момоток О., Васюк К., Титаренко Т.);
- психологічні методи удосконалення навчально-професійної мотивації студентів, зокрема під час війни (Сидоренко В., Іскерський І., Березяк К.,

Накорчевська О., Васильєва О., Тригуб І.).

Методи дослідження:

- *теоретичні методи:* аналіз наукових джерел з метою визначення ступеня вивченості проблеми; узагальнення і систематизація теоретичних концепцій для розкриття суті основних понять;
- *емпіричні методи:* проведення опитувань та тестувань за допомогою стандартизованих методик;
- *статистичні методи:* розрахунок індивідуальних показників мотиваційної сфери студентів відповідно до методичних інструментів, а також визначення середніх значень за різними субшкалами в обраній вибірці респондентів .

Емпіричне дослідження особливостей мотивації професійного вибору психологів в умовах війни реалізовано за допомогою валідних психодіагностичних **методик**.

Були використані:

- Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А. О.Реана, В. А.Якуніна;
- Методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (в модифікації А. О. Реана);
- Авторська анкета для визначення впливу війни на вибір майбутньої професії психолога.

Вибірка була представлена студентами 1-2 курсів психолого-педагогічного факультету. Вибірка була сформована випадковим чином за принципом добровільної участі осіб у дослідженні та склала 36 осіб. Емпіричні дані були отримані шляхом онлайн-опитування респондентів.

Практична цінність. Результати дослідження можуть стати основою для впровадження заходів, спрямованих на посилення мотивації студентів-психологів у період війни. Зокрема, вони можуть бути використані для вдосконалення освітніх програм, що враховують динаміку професійних орієнтирів, а також для формування ефективної системи психологічної підтримки, яка сприятиме гармонійному професійному становленню

майбутніх фахівців та їх адаптації до сучасних викликів.

Структура роботи: робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і має обсяг 52 друкованих сторінок (45 сторінок основного тексту). У роботі представлено 2 таблиці, 5 рисунків і діаграм, а також 1 додаток. Список наукової літератури містить 47 джерел, з яких 9 написані іноземними мовами.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

1.1. Понятійно-теоретичні аспекти мотивації професійного вибору

Мотивація визначає вибір людини серед можливих поведінкових альтернатив і спрямовує її дії. Попри значущість і тривалу історію вивчення, дослідження мотивації стикаються з труднощами, оскільки її неможливо спостерігати безпосередньо чи виміряти емпірично. Вона є сукупністю внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, що спонукають людину до діяльності та надають їй спрямованості для досягнення певних цілей. Це свідчить про відкритість проблеми мотивації та незавершеність її вивчення в психології, адже на думку Сивицької І. та Синиченко А., теоретичне осмислення мотиваційних явищ все ще триває [26].

Водночас дослідниці підсумовують, що у найбільш загальному контексті: «Мотивація — це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності і додають цій діяльності спрямованість, орієнтовану на досягнення певних цілей» [26, с. 94]

Щодо мотивації професійного вибору, то вітчизняні науковці активно досліджують проблематику (Барчі Б., Бергхауер-Олас Е., Галян І., Джоган Д., Павлюк О., Сивицька І., Синиченко А., Ткачук, І., Тягур Л., Бергхауер-Олас Е., Чабанюк Н., Шевченко В., Тягур Л.), звертаючи увагу на різні аспекти цього феномену. Одним із ключових підходів до його розуміння є аналіз взаємозв'язку понять «потреба», «мотив», «мотивація» та «професійна спрямованість».

Потреба виступає вихідним імпульсом, що спонукає людину до пошуку шляхів її задоволення. Мотив конкретизує цю потребу, визначаючи особистісну значущість певного виду діяльності та спрямовуючи поведінку в

професійному руслі. Мотивація ж є системним утворенням, що поєднує внутрішні й зовнішні фактори, які регулюють та підтримують активність у процесі професійного самовизначення [37, с. 317].

Взаємозв'язок між потребами та мотивацією набуває особливого значення в контексті теорії ієрархії потреб Маслоу А. [45]. За цією теорією, мотивація людини визначається певною ієрархією потреб, які є основою для розвитку її мотиваційної активності. Потреби розподіляються на кілька рівнів: фізіологічні, безпекові, соціальні, потреби в повазі і найвищий — в самореалізації.

У контексті професійного вибору це означає, що людині спочатку необхідно задовольнити базові потреби (наприклад, їжа та безпека), і лише після цього виникає мотивація до задоволення більш високих потреб, зокрема потреби в самореалізації через вибір професії. Тож вибір професії обумовлений можливістю задоволення потреби самореалізації, але лише у випадку узгодження з внутрішніми прагненнями індивіда.

Не менш цікавий підхід до обґрунтування мотивації професійного вибору представлений у теорії двофакторної мотивації Герцберга Ф. Науковець підкреслює, що індивід орієнтується як на зовнішні (гігієнічні) фактори, які забезпечують базовий рівень комфорту, так і на внутрішні мотиви, що забезпечують глибоке задоволення від роботи. Тобто вибір професії може залежати як від бажання отримати певні матеріальні блага та стабільність, так і від прагнення реалізувати свої внутрішні потреби в самореалізації та професійному визнанні [39, 44].

Теорія самовизначення, запропонована Десі Е. та Райаном Р., підкреслює важливість трьох основних психологічних потреб: автономії, компетентності та соціальних зв'язків. Згідно з цією теорією, мотивація професійного вибору зумовлена не лише потребою в кар'єрному рості, а й прагненням до автономії у виборі професії, можливості розвитку особистих компетенцій і підтримки соціальних зв'язків. Вибір професії повинен бути не тільки зовнішньо мотивованим (через винагороди, соціальні стандарти), але й внутрішньо

значущим для індивіда, щоб діяльність приносила відчуття задоволення та самореалізації [46, 47].

Досліджуючи мотивацію свідомого вибору професії Чаусова Т. визначає мотив як рушійну силу поведінки, що обумовлює причини вчинків і рішень особистості. Формування мотивації відбувається у процесі усвідомлення суспільної значущості обраної професії та оцінки власних здібностей і схильностей. На думку дослідниці важливо враховувати, що мотивація не є статичною, а змінюється впродовж життя відповідно до вікових і психологічних особливостей [36].

Як зазначає Барчі Б., мотивація свідомого вибору професії є системою мотивів спрямованих на задоволення потреби в оволодінні конкретним видом професійної діяльності. Мотив при цьому визначається як спонукальна причина, що лежить в основі дій і вчинків людини. Формування мотивації відбувається у процесі усвідомлення суспільної значущості обраної професії, а також адекватної оцінки власних нахилів і здібностей [4].

Важливо зазначити, що мотивація до професійної діяльності є полімотиваційною, оскільки спонукається кількома мотивами, які розташовуються в ієрархії значущості. Ця ієрархія змінюється з часом і залежно від вікових особливостей, однак певна стабільність мотиваційної структури залишається, оскільки мотивація та особистість важко піддаються швидким змінам. Мотиви, що займають провідне місце, постійно актуалізуються і мають значний вплив на професійну діяльність [14, с. 24].

Аналізуючи мотивацію професійного вибору Барчі Б. [4] об'єднує різні аспекти цього процесу і підкреслює, що вибір професії є складним і багатогранним феноменом, який включає внутрішні зовнішні фактори, що стимулюють людину до визначення свого професійного шляху. Вибір професії — це мотиваційний процес в якому важливими є не лише потреби, але й особистісні прагнення та соціальні впливи.

Мотиваційні фактори, що визначають вибір професії, згідно з узагальненням Барчі, можна поділити на три основні групи:

1) соціальна потреба — усвідомлення необхідності приносити користь суспільству, бажання допомагати іншим людям через певну професійну діяльність;

2) матеріальна потреба — отримання певних матеріальних благ для себе та своєї родини, задоволення фізіологічних та соціальних потреб;

3) самореалізація — потреба в самоактуалізації та самовираженні, а також прагнення до отримання суспільного визнання та поваги через професійну діяльність [4, с. 64-65].

Ці основні групи факторів формують мотивацію, яка визначає не лише вибір професії, але й загальне задоволення життям через професійну реалізацію.

Досліджуючи різноманітність мотивів професійного вибору Шевченко В. і Джоган Д. виділяють такі групи мотивів:

1) соціальні мотиви відображають усвідомлення суспільної значущості обраної професії та її соціальної затребуваності;

2) пізнавальні мотиви зумовлені потребою в набутті знань, умінь і навичок, необхідних для професійної діяльності.

3) мотиви самоактуалізації пов'язані з прагненням особистісного розвитку, вдосконалення та досягнення соціальної значущості.

4) мотиви престижності професії ґрунтуються на орієнтації на суспільно прийняті уявлення про статус і успішність певної професії.

5) мотиви-примуси мають негативний характер і свідчать про проблеми у професійному виборі, що можуть призводити до незадоволеності або навіть відмови від подальшої трудової діяльності [38, с. 205].

Водночас дослідження Галян І. вдало ілюструє деякі інші закономірності розподілу мотивів вибору професії серед майбутніх психологів. Зокрема, науковцем було виявлено домінування внутрішніх індивідуальних мотивів, що свідчить про орієнтацію студентів на самопізнання, самодопомогу та самореалізацію. Внутрішні соціальні мотиви, за результатами опитування, також відіграють важливу роль в професійному виборі студентів,

відображаючи усвідомлення професійної відповідальності та орієнтацію на допомогу іншим [12].

Таке домінування мотивів може бути обумовлений тим, що випробувані були здобувачами другої вищої освіти. А отже, можуть мати більш осмислений підхід до вибору професії.

Однак вивчаючи варіативність мотивів професійного вибору важливо підкреслити, що процес формування професійної мотивації носить динамічний характер. Саме тому варто звернути увагу на деякі характеристики мотивації професійного вибору, що підкреслюють її динамічність [28]:

- стійкість – стабільність професійних намірів;
- смислова насиченість – відповідність вибору особистісним цінностям і життєвим цілям;
- свідомість – розуміння значущості вибору та його наслідків;
- гнучкість – здатність адаптуватися до змін у професійному середовищі.

У цьому контексті цінним є науковий інтерес Почтовюк А., Семеніхіна С., Комсомольського М. до значення професійної спрямованості як більш сталого компоненту професійної ідентичності особистості: «Сформована спрямованість забезпечує стійку орієнтацію на домінуючі мотиви» [25, с.122].

Професійна спрямованість розуміється як інтегральне утворення, що обумовлене предметом спрямованості – бажаною професією чи видом професійної діяльності, видами мотивів професійної діяльності, а також рівнем її вираженості, що проявляється у прагненні до оволодіння професією [25, с. 122]

За даними Антонової Н., розвиток професійної спрямованості пов'язаний із поступовим збагаченням мотиваційної бази, що розвивається від окремого мотиву до більш складної і розгалуженої системи мотивів [3]. Отже, рівень професійної спрямованості можна розглядати як відображення ступеня відповідності провідного мотиву вибору професії її об'єктивному змісту та перевагам.

У межах встановлених взаємозв'язків представимо структуру мотивації

професійного вибору (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Структура мотивації професійного вибору

Узагальнення теоретичного аналізу понятійної сфери мотивації професійного вибору підтверджує його різносторонність. Як відомо, індивідуальні потреби та цінності служать базовою основою для виникнення мотивів. Мотиви стимулюють активні пошуки шляхів задоволення потреб. Мотиваційні чинники сприяють посиленню або зменшенню мотивації. Вони включають в себе як зовнішні (умови праці, фінансові винагороди, соціальний статус), так і внутрішні (самореалізація, внутрішнє задоволення від діяльності). Професійна спрямованість є результатом інтеграції потреб, мотивів і мотиваційних факторів і забезпечує усвідомлений і стійкий вибір професії.

Дослідження ґрунтується на теорії самовизначення (Десі Е. та Райан Р), згідно з якою вибір професії має бути не лише зовнішньо зумовленим, а й внутрішньо значущим для особистості. Також враховано підхід, що мотивація професійного вибору формується через усвідомлення соціальної значущості професії та оцінку власних здібностей (Барчі Б., Антонова Н., Ткачук І.).

У цьому контексті мотивація професійного вибору не лише пояснює психологічні механізми прийняття рішення, а й дає змогу проаналізувати динаміку професійного становлення майбутнього фахівця через уточнення

особистісних детермінантів, що впливають на його закономірності.

1.2. Особистісні детермінанти мотивації професійного вибору студентів

Мотивація до професійного вибору нерозривно пов'язана з прагненням досягти гармонії між особистісними якостями та вимогами обраної сфери діяльності. Вибір професії, що відповідає індивідуальним особливостям студента, зазвичай сприяє підвищенню мотивації, задоволенню від роботи та успішному професійному розвитку.

У контексті особистісних детермінантів мотивації професійного вибору студентів теорія Голланда Дж. слугує для розуміння, як внутрішні характеристики особистості (схильності, інтереси, цінності та ін.) визначають мотивацію студентів у виборі професії. Автор теорії вказує на важливість того, щоб майбутні фахівці обрали кар'єру, яка відповідає їхнім природним нахилам і інтересам [43].

Спираючись на ідеї Голланда Дж., наголошуємо на важливості адаптації професійного вибору до індивідуальних особливостей студента, що сприяє його професійній успішності та психологічному благополуччю в майбутньому.

Важливим чинником вибору професії серед студентів є безпосередній інтерес для змісту майбутньої діяльності. Захоплення обраною професією та процес її опанування відіграють ключову роль у успішному навчанні студентів і їхньому подальшому професійному розвитку. Тут доречно проілюструвати дані опитування серед студентів-психологів. За результатами дослідження Столярчук О., Сергєєнкова О., Коханова О. основними мотивами вибору професії психолога серед першокурсників є: на першому місці – інтерес до науки, на другому – престижність професії, а на третьому – вплив настанов близьких [29, с.150].

На думку Галян І. до чинників професійного вибору студентів варто віднести: мотиваційно-ціннісні настанови, розвинуті інтереси, ціннісні орієнтації, цілі, розвинута самосвідомість [12, с. 196]. Водночас ключовою для мотиваційних процесів є система цінностей особистості, яка пронизує не лише її діяльність, але й свідомість та загальну структуру особистості [12].

Натомість процес професійного самовизначення серед студентів, що здобувають другу вищу освіту, відбувається на перетині кількох важливих чинників. Потреба в самореалізації, прагнення до самоствердження і усвідомлення власного «Я» є основними мотивами вибору професії психолога. Однак цей процес також значною мірою зумовлений як соціально значущими мотивами, які відповідають суспільним очікуванням, так і внутрішніми особистісними чинниками, що інколи можуть не збігатися з зовнішніми вимогами професійної ідентичності. Тому для глибшого розуміння професійного самовизначення варто враховувати взаємодію внутрішніх та зовнішніх факторів, що створюють багатогранний контекст вибору майбутньої професії [7, 11, 22].

У ґрунтовній науковій праці Вірної Ж. обґрунтовано вплив ціннісно-сміслових аспектів на формування професійної ідентичності психолога. Особливо важливою, на думку науковиці, є роль саморегуляції та самосвідомості здобувачів. Саморегуляція дозволяє їм ефективно управляти своїми емоціями та поведінкою в складних ситуаціях, що є ключовим аспектом для підтримання емоційного балансу в професійній діяльності. Самосвідомість майбутнього психолога сприяє рефлексії власних професійних якостей, аналізу власних дій і їх наслідків, що дозволяє удосконалювати свою діяльність і підтримувати високий рівень професійної ефективності [10].

Вплив соціокультурних факторів, таких як соціальні очікування, культурні норми та професійна етика, також не можна недооцінювати. Вони допомагають формувати в психологів загальні орієнтири, що сприяють їхньому професійному розвитку, але водночас можуть стати і обмеженням для

особистісного вираження у роботі. Однак правильне узгодження внутрішніх і зовнішніх чинників дозволяє психологу гармонійно інтегрувати свою професійну діяльність із загальними соціокультурними вимогами [10].

За даними Бугерко Я. та Гірняк Г., основними психологічними чинниками професійного самовизначення особистості можна згрупувати за принципом учинковості. До них авторки відносять: професійну спрямованість, навички професійної рефлексії та саморегуляції, афективно-оцінкове ставлення до себе як до фахівця, а також професійну свідомість (образ Я-у-професії) [8].

Згідно з думкою Котлової Л., формування професійної мотивації базується на прагненні особистості реалізувати свої здібності, задовольнити потреби та досягти життєвих цілей через відповідну діяльність. Високий рівень професійної орієнтованості та усвідомлення своєї ролі в професії забезпечує активне залучення студентів у навчальний процес, стимулюючи їхню мотивацію до подальшого професійного розвитку [20, с. 71].

Інший підхід до обґрунтування визначальних чинників професійного самовизначення майбутніх фахівців описано у статті Удовицької Т. і Савохіної М. За їх даними необхідно враховувати, що сім'я продовжує відігравати ключову роль у формуванні мотивації професійного вибору молоді через два основні механізми впливу. Перший – це освітній рівень батьків, їх матеріальне становище і система ціннісних орієнтацій. Це аспект обумовлює інтелектуальний розвиток дитини, її доступ до освіти та можливість реалізації професійних планів. Другий – це стиль сімейного виховання, особливості внутрішньосімейної комунікації та передача соціального досвіду, зокрема професійних стереотипів та підходів до навчальної діяльності [34, с. 302-303].

Тобто родина може бути як визначальним чинником професійного вибору, так і спрямовуючою силою, що допомагає молодій людині адаптуватися до освітніх і професійних реалій.

Важливо усвідомлювати чинники, що визначають професійний вибір студентів, оскільки це сприяє ухваленню зважених рішень та збільшує ймовірність успішної самореалізації в професії. До таких чинників належать

особисті інтереси, здібності, цінності, вплив оточення, а також рівень обізнаності про обрану професію.

Рис. 2.2. Фактори, що впливають на вибір професії

На рисунку 1 представлено узагальнений підхід до системи чинників, зокрема й особистісно зумовлених, які впливають на мотивацію професійного вибору молоді. Серед них:

- 1) інтереси: успіх у професійній діяльності залежить від зацікавленості у змісті майбутньої сфери діяльності;
- 2) здібності – окрім інтересу, важливо володіти відповідними навичками та вміннями;
- 3) цінності та пріоритети – вибір професії залежить від особистих установок: бажаного рівня доходу, місця роботи чи навіть кліматичних умов;
- 4) вплив сім'ї – родина, особливо батьки, відіграють важливу роль у формуванні установок щодо майбутньої професії, а інколи й безпосередньо впливають на процес професійного вибору;

5) вплив однолітків – думка однолітків і поширені в суспільстві стереотипи можуть значно впливати на вибір професії, особливо коли вони домінують у середовищі певного покоління;

6) професійний план – сформовані, реалістичні цілі допомагають здійснити усвідомлений вибір: ким бути, чого прагнути та як цього досягти;

7) обізнаність – знання про різні професії та вимоги до них допомагає особистості ухвалювати зважені рішення та зменшує ризик помилок у професійному самовизначенні [37, с. 318-319].

Однак у цьому дослідженні акцентується увага на особистісних детермінантах, серед яких ключовими є інтереси, здібності, цінності, професійний план та обізнаність. Вплив сім'ї та однолітків варто розглядати як соціальні чинники, які опосередковано впливають на особистісний вибір.

Отже, необхідно сприяти формуванню внутрішньої гармонії майбутніх фахівців, що включає прийняття власних емоцій і орієнтацію на індивідуальні цінності, навіть якщо вони не збігаються з очікуваннями оточення. Важливим аспектом цього процесу є також виховання відповідальності за власний вибір і його наслідки, що сприяє формуванню нового життєвого сенсу. Усвідомлення цих процесів має критичне значення для підтримки молоді в умовах кризи та розробки ефективних програм супроводу професійного самовизначення.

1.3. Вплив війни на професійне самовизначення майбутніх психологів

У період війни особливо загострюються екзистенційні переживання, пов'язані з питаннями життя, смерті, свободи та відповідальності. Студентська молодь, як вразлива соціальна група, особливо гостро відчуває ці виклики через втрату почуття безпеки, вимушену міграцію, втрату зв'язків, майна та близьких. Усвідомлення крихкості життя може призводити до кризи сенсу існування та переоцінки цінностей, а отже й зміни пріоритетів у виборі майбутньої професії [16].

Зміна пріоритетів у виборі професії пов'язана з тим, що професійне самовизначення молоді відбувається в умовах складного соціально-економічного середовища, яке визначається високим рівнем тривожності та невизначеності щодо майбутнього. Військовий стан створює постійний стрес, що впливає на емоційний стан студентів і змушує їх шукати стабільність та передбачуваність у виборі професії. Цей процес супроводжується комплексною взаємодією психологічних умов, які формують нову реальність професійного самовизначення. Берегова Г., Фролова М. та Момоток О. обґрунтують такі чинники зміни ціннісних орієнтирів і професійних уподобань молодих людей в період війни [5].

Підвищений рівень тривожності та стресу негативно впливає на когнітивні процеси і може спонукати до вибору професій, які здаються більш "безпечними" чи "стабільними" в умовах невизначеності. Хронічний стрес також ускладнює об'єктивну оцінку власних здібностей, що може призвести до не найкращих професійних рішень [5, с. 65].

Вплив невизначеності та небезпеки змушує орієнтуватися студентів на короткострокові цілі, обираючи професії, які забезпечують швидке працевлаштування та стабільний дохід. За таких умов, студенти надають перевагу професіям з підвищеним рівнем безпеки, наприклад, дистанційна робота в ІТ-сфері [5, с. 65-66].

Зміна ціннісних пріоритетів. Під впливом постійного стресу та невизначеності, вони починають більше цінувати професії, що забезпечують базові потреби, безпеку та стабільність, навіть якщо вони не обіцяють високий дохід. Молодь прагне обирати професії, які забезпечують відчуття контролю над ситуацією і гарантують впевненість у завтрашньому дні [5, с. 66].

Зміна часової перспективи. В умовах військового стану змінюється сприйняття часу у студентів: довгострокове планування поступається короткостроковим стратегіям виживання та адаптації. Це впливає на вибір професії – зростає популярність сфер короткострокових освітніх програм. Такі програми дозволяють швидко набутися практичних навичок і приносити користь

суспільству [5, с. 66].

Зміна соціальних зв'язків та підтримки. Порушення соціальних зв'язків, в умовах війни, змушує змінювати ціннісні пріоритети. Студенти все частіше надають перевагу професіями з гнучким графіком, можливістю виконувати робочі задачі дистанційно, що надасть можливість встановити баланс між роботою та особистим життям [5, с. 67].

Зміна ставлення до саморозвитку та освіти приходить до певних суперечностей у ціннісних орієнтаціях студентів. З одного боку вони прагнуть здобути практичні навички та прикладні знання, які можна негайно застосувати, з іншого – посилюється інтерес до глибокого розуміння функціонування суспільних процесів.

У зв'язку з цим, у період воєнних потрясінь і післявоєнного відновлення важливо не лише забезпечити умови для професійного самовизначення, а й створити систему підтримки, що сприятиме розвитку особистісних ресурсів молоді [31].

Спрямованість у майбутнє, як ключове психологічне утворення ранньої юності, виявляється особливо чутливою до кризових впливів. Актуальними є міркування Ткачук І. щодо проблеми вибору майбутньої професії старшокласників. Аналізуючи наслідки пережитих трагедій старшокласниками (на прикладі досвіду Чорнобильської катастрофи) науковиця наголошує, що подібний досвід призводить до знецінення таких життєвих цілей, як здобуття освіти та створення сім'ї. Це обумовлено переконанням, що значущі цінності є недосяжними, а планування майбутнього виглядає марним. Водночас вони схильні пояснювати свої невдачі зовнішніми факторами, нехтуючи власною активністю в подоланні труднощів [31, с.236].

Інша група дослідників аналізують як зміни в соціально-економічних умовах країни впливають на вибір професії сучасних студентів. Результати проведеного ними анкетування засвідчують, що через підвищену тривожність здобувачів вони переглядають професійні плани, зміщуючи фокус із самореалізації на пошук стабільної та безпечної роботи. Це спричиняє відмову

від ризикових професій на користь сфер із передбачуваними перспективами. Серед таких, наприклад: фінанси, менеджмент, державна служба, інженерія та ІТ. За висновками дослідниць, війна суттєво впливає на переосмислення молоддю традиційних уподобань і ціннісних орієнтирів у майбутній професії та обумовлює її вибір [5].

Водночас кризові періоди, до яких можна віднести війну, посилюють потребу в саморозвитку та професійному вдосконаленні, оскільки кожен новий виклик вимагає від людини не тільки технічних знань, а й психологічної стійкості, що стимулюється внутрішньою мотивацією [30].

Аналізуючи ідеї Врума В., фахівця з організаційної психології, можна погодитися з тим, що успішність освоєння професії значною мірою залежить від внутрішньої мотивації вибору. Її ефективність оцінюється через силу та модальність афективних компонентів, які виступають репрезентантами особистісних смислів [41].

За даними Діденко Ю., внутрішньо мотивовані працівники прагнуть бути більш креативними та ефективно обробляти інформацію, оскільки вони повністю зосереджені на своїх завданнях і витрачають більше часу на професійну діяльність [13].

Саме тому важливо, щоб мотивація майбутніх психологів була спрямована не тільки на зовнішні фактори (матеріальні блага, соціальний статус), а й на внутрішнє бажання допомогти, розвиватися та робити внесок у відновлення психологічного благополуччя постраждалих осіб. Внутрішня мотивація стимулює глибше усвідомлення цінності професії, сприяє емоційному залученню до роботи й підтримує стійкість у складних обставинах. Переважання внутрішньої мотивації у структурі професійної мотивації майбутніх психологів сприятиме ефективному навчанню в умовах війни. У професійній діяльності, внутрішня мотивація попереджає передчасне вигорання та втому від співчуття серед спеціалістів допомагаючих професій[30].

Не менш значущою є мотивація досягнення. Вона є складовою

внутрішньої мотивації, яка сприяє орієнтації на професійний розвиток і прагнення до соціального успіху навіть у складних умовах. Дослідження психологів, що вивчають вплив мотивів на вибір професії, показують, що мотив досягнення є позитивним чинником, який суттєво впливає на ефективність професійної діяльності, а задоволеність роботою формує позитивне ставлення до професії. У контексті професійної діяльності мотив досягнення можна розглядати в двох аспектах: професійному (мотив росту та соціального успіху) та особистісному (мотив самовдосконалення) [33].

Титаренко Т. підкреслює, що в умовах кризи мотивація досягнення успіху відіграє ключову роль, оскільки стає не лише рушійною силою професійного становлення, а й важливим внутрішнім ресурсом для подолання труднощів. Вона сприяє збереженню цілеспрямованості, підтримці продуктивності та пошуку нових можливостей навіть за умов нестабільності та значних викликів[30].

Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що студенти-психологи з домінуючою мотивацією досягнення успіху краще усвідомлюють свої сильні та слабкі сторони. Крім того, зафіксовано статистично достовірний взаємозв'язок між рівнем усвідомлення власних мотиваційних чинників і їхнім впливом на продуктивність. Це, своєю чергою, сприяє розробці ефективніших стратегій навчання та професійного розвитку серед майбутніх психологів [33].

Дослідження уявлень студентів щодо професійної ролі психолога, проведене Васюк К., засвідчило залежність очікувань від соціального контексту. Порівняльний аналіз даних, отриманих у мирний час та в умовах війни, виявив певні відмінності. Зокрема, у воєнний період майбутні психологи демонструють більшу готовність брати на себе відповідальність, підвищується значення емоційної підтримки у роботі з клієнтами та усвідомлення своєї користі іншим. Водночас посилюється директивність уявлень про професійну роль, зростає рівень тривожності, а автономність зменшується, що вказує на схильність підкорятися старшим за статусом. Отримані результати підкреслюють необхідність супроводу майбутніх фахівців з метою зниження негативного

кризових процесів на уявлення про професійну роль психолога [9].

Закономірностями становлення професійної ідентичності майбутніх психологів в умовах війни переймається Павлюк О. Вона звертає увагу, що здобувачі стикаються не лише з академічними труднощами, а й порушенням усвідомлення своєї ролі психолога у воєнний час. Збільшення фізичного та емоційного навантаження в умовах війни може призвести до підвищеної тривожності та вигорання, що ускладнює процес формування професійної ідентичності [23, с. 75].

Отже, мотивація професійного вибору в умовах війни формується під впливом кризових і трансформаційних чинників, а саме: соціально-психологічні зміни, нестабільність економічної ситуації, зміна пріоритетів у самосвідомості. Ці фактори змінюють уявлення про професійну роль; впливають на процеси прийняття рішень і перегляд професійних планів; зміщують ціннісні орієнтації студентів.

Переважаання внутрішньої мотивації у студентів-психологів сприяє глибокому осмисленню професійних завдань, здатності до саморефлексії та прагненню до самовдосконалення. Стійкість внутрішньої мотивації допоможе психологам залишатися відданими своїй професії та ефективно справлятися з кризовими ситуаціями, що виникають як на індивідуальному, так і на соціальному рівні.

Тому важливо своєчасно й детально досліджувати вплив війни на вибір професії, професійне становлення студентів, а також на психологічні процеси, які супроводжують ці зміни, зокрема на розвиток внутрішньої мотивації, що є основою професійної стійкості та ефективності, зокрема й майбутніх психологів.

Висновок до розділу 1

1. Вивчення вітчизняної та зарубіжної наукової літератури засвідчило, що проблема мотивації професійного вибору психологів в війни набуває дедалі більшої актуальності. У сучасних дослідженнях мотивація професійного вибору розглядається як динамічна система внутрішніх (цінності, інтереси, потреби) та зовнішніх (соціальні, економічні, культурні) чинників, які визначають спрямованість особистості на певну професійну діяльність. Формування професійної мотивації передбачає поступове ускладнення мотиваційної структури – від первинного інтересу до усвідомленої установки на професійну реалізацію. Ключовим аспектом є відповідність провідного мотиву реальному змісту професії, що впливає на рівень професійної ідентифікації та готовності до діяльності.

2. Аналіз впливу війни на мотивацію професійного вибору показав, що у кризових умовах трансформується уявлення молоді про значущість і функції професії. Зокрема, зростає цінність соціальної користі, стабільності, практичної доцільності та швидкої реалізації знань у професійній сфері. У студентів, які обирають психологію, фіксується посилення орієнтації на допомогу іншим, прагнення знайти сенс у діяльності та бути корисними суспільству. Одночасно зростає потреба у психологічній підтримці самих студентів – для збереження психічного здоров'я, профілактики емоційного вигорання, розвитку стресостійкості та формування внутрішньої стійкої мотивації до професії. Саме цілеспрямоване сприяння розвитку мотиваційної готовності майбутніх психологів, через створення безпечного освітнього середовища, систему наставництва та впровадження практико-орієнтованих форм навчання, є передумовою ефективного виконання ними професійної ролі в умовах невизначеності та соціальних потрясінь.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ

2.1. Організація та методи емпіричного дослідження

Теоретичні узагальнення висвітлені у попередньому розділі потребують перевірки та уточнення. З цією метою було організовано емпіричне дослідження. Експериментальною базою дослідження виступив Криворізький державний педагогічний університет. Основну увагу було приділено вивченню особливостей мотивації професійного вибору студентів-психологів у воєнний період, зокрема тим психологічним механізмам, які сприяють формуванню професійної компетентності в умовах кризи.

Логіка роботи над емпіричним дослідженням була сформована відповідно до завдань кваліфікаційної роботи та включала три взаємопов'язані етапи: **діагностичний** (збір первинних даних за допомогою психодіагностичних методик), **інтерпретаційний** (аналіз, обробка та узагальнення отриманих результатів), **корекційно-розвивальний** (формулювання практичних рекомендацій на основі результатів дослідження).

Зважаючи на обмеження пов'язані з воєнним станом у країні, діагностичний етап було проведено у дистанційному форматі із застосуванням платформ Google Forms і Zoom. Такий підхід забезпечив дотримання безпеки учасників опитування та дозволив сформувати широкую вибірку респондентів. Вибірка для дослідження була сформована випадковим чином серед студентів 1-2 курсів спеціальності 053 «Психологія» психолого-педагогічного факультету Криворізького державного педагогічного університету. Усі учасники дослідження брали участь добровільно. Перед початком дослідження кожному респонденту була надана детальна інформація щодо мети та процесу

дослідження, а також гарантовано конфіденційність отриманих даних. Таким чином, загальна вибірка склала 36 студентів, які погодились виконати необхідні завдання в межах діагностичного етапу.

Методичний інструментарій емпіричного дослідження формувався з урахуванням загальної мети та завдань дослідження. До складу основних діагностичних методик увійшли такі: 1) методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А. О. Реана, В. А. Якуніна; 2) Методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (в модифікації А. О. Реана).

Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реана, В.А. Якуніна. Призначена для вивчення особливостей навчальної мотивації через уточнення переважних мотивів навчальної діяльності студентів: комунікативні мотиви (потреба у спілкуванні); мотиви уникнення (уникнення осуду, покарань); мотиви престижу (підтримання або підвищення соціального статусу); професійні мотиви (потреба стати кваліфікованим фахівцем); мотиви творчої самореалізації (прагнення до творчої діяльності); навчально-пізнавальні (накопичення глибоких і міцних знань); соціальні мотиви (знання для досягнення життєвих цілей).

Методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (в модифікації А. О. Реана) призначена для вивчення мотиваційних факторів, які впливають на професійну діяльність фахівця. Ця методика допомагає оцінити наскільки різні мотиви (внутрішні і зовнішні) обумовлюють професійну діяльність. Внутрішня мотивація характеризується тим, що для особистості важливий сам процес діяльності, незалежно від зовнішніх факторів. Якщо мотивація професійної діяльності обумовлена прагненням задовольнити зовнішні потреби (наприклад, соціальний престиж, заробіток тощо) переважає зовнішня мотивація. Зовнішні мотиви поділяються на позитивні (наприклад, нагороди, визнання) і негативні (страх покарання або невдачі). Зовнішні позитивні мотиви є більш ефективними і бажаними, оскільки вони стимулюють активність без додаткових негативних факторів.

З метою виявлення особливостей впливу воєнних подій на професійну

мотивацію студентів, а також для розуміння чинників, що зумовлюють вибір майбутньої професійної діяльності під час війни, було розроблено анкету під назвою «Визначення міри впливу війни на вибір майбутньої професії психолога».

Анкета створювалась на основі методичних рекомендацій [21] та з урахуванням теоретичних напрацювань щодо структури професійної мотивації [4;10;11;14], впливу екзистенційних викликів на ціннісно-смыслову сферу особистості та тенденцій професійної орієнтації молоді в кризових умовах. Мета анкетування – виявити не лише факт впливу війни, але й зрозуміти, які саме мотиви (соціальні, особистісні, ситуативні) набувають пріоритетного значення в сучасних студентів при виборі професії психолога. Анкета містила 5

запитань, які стосуються: соціально-демографічних характеристик (вік, курс); оцінки впливу війни на вибір професії; мотиваційних установок і провідних мотивів професійного самовизначення; особистих очікувань від майбутньої професійної діяльності.

Запитання були сформульовані у зрозумілій, лаконічній формі з переважно закритим типом відповідей, що забезпечує легкість аналізу та підвищує достовірність результатів. Ключові питання передбачали можливість вільної відповіді, що дало змогу врахувати індивідуальні особливості мотиваційного вибору студентів.

Процедура проведення дослідження відбувалась у дистанційній формі (через онлайн-форму застосуванням платформ Google Forms), із дотриманням принципів добровільності, анонімності та етичності. Перед початком заповнення студентів було ознайомлено з метою дослідження, наголошено на конфіденційності та виключно науковому призначенні зібраних даних.

Отримані результати дозволили зробити висновки про актуальні мотиваційні чинники вибору професії психолога в умовах війни, виявити внутрішні орієнтири студентів та окреслити можливі напрями психолого-педагогічної підтримки їх професійного становлення. З метою визначення міри впливу війни на вибір майбутньої професії психолога

студентам було запропоновано анкету (Додаток 1), що включала три ключових питання:

1) Чи вплинули події війни на ваше рішення стати психологом?

Це питання спрямоване на визначення прямого впливу зовнішніх обставин на професійний вибір. Воно дає можливість оцінити, чи стало важливим фактором у виборі психологічної професії бажання допомагати людям в умовах війни.

2) Що стало для вас основним мотивом обрати професію психолога під час війни?

Це питання дозволить уточнити особливості розподілу мотивів вибору професії майбутніми психологами в умовах війни.

3) Що для вас найважливіше у майбутній професійній діяльності психолога?

Це питання допомагає виявити основні цінності та пріоритети, які визначають ставлення до професії, особливо в контексті викликів, спричинених війною.

На основі отриманих результатів планується подальший розподіл вибірки на дві групи: першу, для яких війна виступила як основний мотив вибору професії, і другу – для яких переважали інші мотиви та інтереси, такі як інтерес до психології, особистісне зростання, соціальний престиж професії чи інші особисті чи професійні орієнтири, не пов'язані безпосередньо з війною.

2.2. Результати дослідження: обробка та аналіз

У рамках дослідження було проведене опитування засобами розробленої анкети серед студентів щодо впливу війни на їх вибір професії психолога. За результатами анкетування загальну вибірку було розподілено на дві групи: одна група студентів, які підтвердили, що війна значно вплинула на їхній вибір професії або стала вирішальним фактором (Підгрупа 1), і інша група, де

студенти не підтвердили такого впливу (Підгрупа 2). Результати представлені у таблиці 1.

Тобто надалі аналіз результатів опитування за обраними методиками, відповідно до здійсненого поділу загальної вибірки на дві підгрупи. Підгрупа 1 складається з студентів для яких війна стала значним або вирішальним фактором у виборі професії психолога, а Підгрупа 2 – з тих, для кого війна не мала суттєвого впливу на професійний вибір або вони не змогли дати однозначної відповіді (свідчить про недостатню усвідомленість мотивів).

Таблиця 2.1.

Визначення впливу війни на професійний вибір студентів

Вибір підгрупи	Кількість студентів	Відсотки від загальної вибірки (%)
Підгрупа 1		
Війна значно вплинула на вибір професії	10 студентів	27,8%
Війна стала ключовим фактором вибору професії	8 студентів	22,2%
Підгрупа 2		
Війна не мала суттєвого впливу на вибір професії	14 студентів	38,9%
Не змогли дати однозначну відповідь	4 студенти	11,1%
Всього:	36 студентів	100%

Таким чином ми зможемо дослідити, чи існують відмінності у мотивації професійного вибору між цими підгрупами.

На питання анкети «Що стало для вас основним мотивом обрати професію психолога під час війни?» були отримані наступні варіанти відповідей:

Підгрупа 1 (студенти, для яких війна вплинула на вибір професії):

— 44,5% студентів обрали професію психолога через усвідомлення важливості психологічної підтримки в кризових умовах;

— 33,3% студентів обрали цю професію через бажання допомагати людям, які пережили травматичний досвід;

— 22,2% вказали власний досвід психологічних труднощів під час війни як основний мотив.

Підгрупа 2 (студенти, для яких війна не мала суттєвого впливу на вибір професії):

— 44,4% студентів зазначили, що власний досвід психологічних труднощів під час війни став основним мотивом вибору професії;

— 27,8% розглядають усвідомлення важливості психологічної підтримки в кризових умовах;

— 27,8% вказали інші мотиви, а саме: бажання краще розібратися в собі/стати професіоналом/допомагати людям і краще розуміти інших.

Відповіді на питання «Що для вас найважливіше у майбутній професійній діяльності психолога» розподілені таким чином:

Підгрупа 1 (студенти, які зазначили, що війна вплинула на вибір професії):

— 38,9% студентів виокремили важливість допомагати іншим;

— 27,8% вважають, що найважливіше – бути корисним суспільству;

— 16,7% студентів прагнуть до реалізації власного потенціалу;

— 11,1% студентів обрали особистісне зростання як ключовий чинник;

— 5,5% надали власні варіанти, а саме: можливість у майбутньому відкрити свій кабінет / працювати незалежно.

Підгрупа 2 (студенти, для яких війна не мала суттєвого впливу на вибір професії):

— 27,8% студентів обрали особистісне зростання як найважливіше;

— 22,2% вважають головним чинником реалізацію власного потенціалу;

— 22,2% обрали професійну стабільність і затребуваність;

— 16,7% – можливість допомагати іншим;

— 11,1% надали власні варіанти, а саме: бажання краще розібратися в собі / стати професіоналом / краще зрозуміти інших людей.

Отримані результати дозволили уточнити мотиваційні фактори професійного вибору серед студентів в обох підгрупах. Підгрупа 1 значно більше орієнтована на соціальну мотивацію: бажання допомагати іншим і

усвідомлення важливості психологічної підтримки в кризових умовах. Водночас Підгрупа 2 акцентує увагу на особистісному досвіді, зокрема власному досвіді психологічних труднощів під час війни, а також на мотиваціях, пов'язаних із саморозвитком і професіоналізмом.

Аналіз відповідей на запитання щодо пріоритетів у майбутній професійній діяльності психолога ще раз підкреслює цю відмінність. Студенти Підгрупи 1 частіше виокремлюють соціальну складову майбутньої професії – допомогу іншим, користь для суспільства, що узгоджується з їхнім мотивом вибору спеціальності як реакції на виклики війни. Натомість представники Підгрупи 2 більше зосереджені на власному розвитку – особистісному зростанні, реалізації своїх можливостей і прагненні до стабільної професійної діяльності. Це свідчить про більш індивідуальне бачення майбутньої професії та бажання краще зрозуміти себе.

Наявність у кожній підгрупі відповідей категорії «Інше» з конкретними, але доволі життєвими варіантами (бажання працювати незалежно, відкрити власну практику, краще зрозуміти себе чи інших) демонструє індивідуальні відтінки мотивації та підтверджує доцільність змішаного підходу до аналізу професійної орієнтації студентів – з урахуванням як соціальних, так і особистісних чинників.

Наступним кроком дослідження стало виявлення особливостей розподілу переважаючих мотивів навчання за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А.О. Реан, В.А. Якунін).

На графіку (рис. 2.1.) представлено порівняльний аналіз вираженості різних типів навчальної мотивації серед студентів двох підгруп. У відсотковому співвідношенні видно, що в обох групах переважають професійні мотиви – 33,3% у Підгрупі 1 та 38,9% у Підгрупі 2. Тобто студенти мають свідоме прагнення стати кваліфікованими фахівцями, що є показником високої професійної орієнтації, незалежно від впливу війни.

Підгрупа 1 виявляє вищі показники за мотивами престижу (22,2%) та соціальними мотивами (16,7%). Мотиви престижу пов'язані з прагненням

підтримувати або підвищувати соціальний статус, отримати суспільне визнання через професійну діяльність. Соціальні мотиви, своєю чергою, свідчать про бажання використовувати знання задля досягнення життєвих цілей та допомоги іншим. Це може бути наслідком переосмислення життєвих цінностей в умовах війни. Натомість комунікативні мотиви (потреба у спілкуванні) та мотиви творчої самореалізації (прагнення до самовираження через творчість) у цієї підгрупи виражені слабо (по 0–5,6%), що може свідчити про вторинність цих мотивів у кризових умовах.

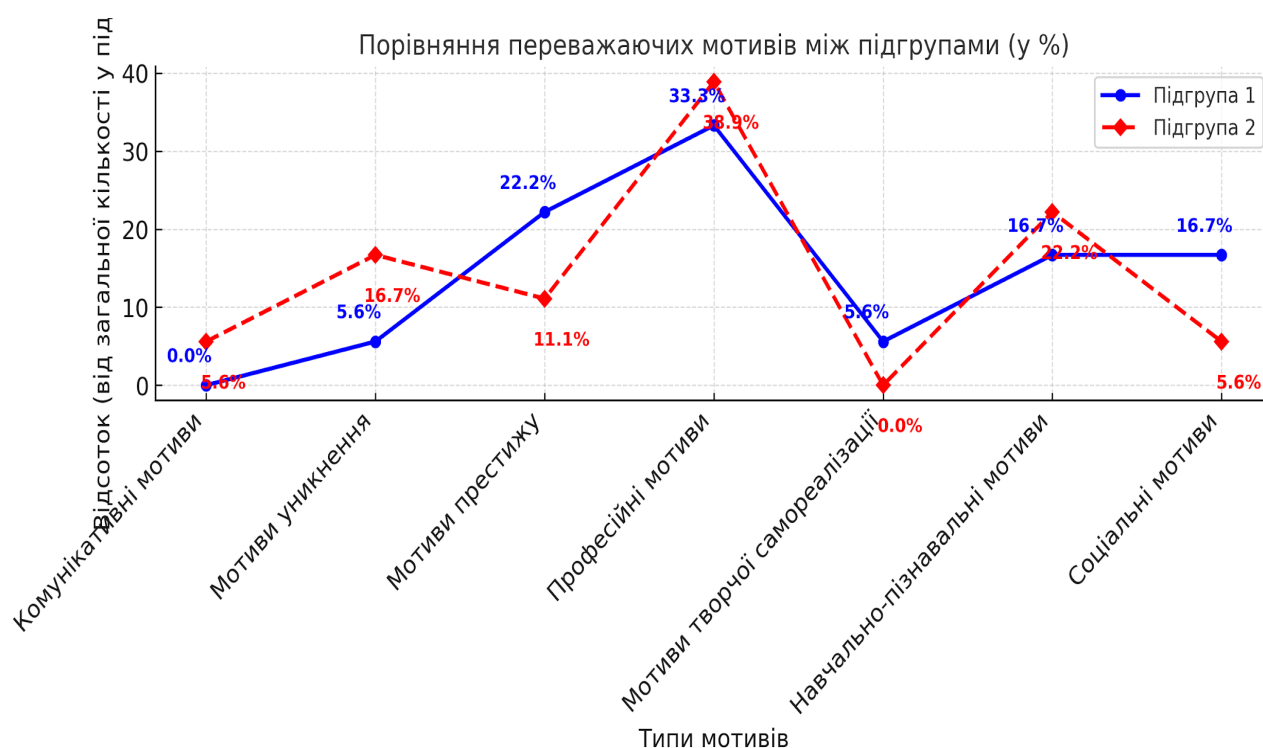

Рис. 2.1. Результати розподілу мотивів навчальної діяльності між підгрупами

Підгрупа 2 характеризується відмінною структурою мотиваційної сфери: поряд із високим рівнем професійних мотивів, у цій групі спостерігається підвищене значення навчально-пізнавальних мотивів (22,2%) та мотивів уникнення (16,7%). Перші свідчать про інтерес до накопичення глибоких і міцних знань, пізнавальну активність і академічну орієнтацію. Мотиви уникнення відображають прагнення майбутніх психологів уникнути осуду, покарань або невдач – тобто наявність захисної мотивації, яка може бути

пов'язана з бажанням уникнути помилок у професійному становленні.

Для вивчення професійної мотивації студентів було використано методику «Мотивація професійної діяльності» К. Замфіра (у модифікації А. О. Реана). Дана методика дозволяє оцінити який тип мотивації є переважаючим в кожній підгрупі. У таблиці 2.2. представлено порівняльну характеристику середніх значень за кожним із трьох типів мотивації.

Таблиця 2.2.

Результати порівняльного аналізу типів мотивації (у балах)

Тип мотивації	Підгрупа 1	Підгрупа 2
Внутрішня мотивація (ВМ)	3.78	4.06
Зовнішня позитивна мотивація (ЗПМ)	3.89	3.72
Зовнішня негативна мотивація (ЗНМ)	2.33	2.83

У Підгрупі 1, яка об'єднує студентів, для яких війна стала значущим чинником у виборі професії, найвищий середній бал спостерігається за зовнішньою позитивною мотивацією (ЗПМ) – 3,89, що свідчить про важливість схвалення з боку оточення, соціальних очікувань та умов професійної реалізації.

Внутрішня мотивація (ВМ) є дещо нижчою – 3,78, але залишається на високому рівні, що вказує на наявність інтересу до змісту майбутньої професійної діяльності. Зовнішня негативна мотивація (ЗНМ), що виражає прагнення уникнути осуду або покарань, має найнижчий показник – 2,33.

У Підгрупі 2, для якої війна не була суттєвим чинником професійного вибору, найвищий рівень має внутрішня мотивація (ВМ) – 4,06, що вказує на домінування особистої зацікавленості у професійній діяльності. Зовнішня позитивна мотивація (ЗПМ) дещо нижча – 3,72, але залишається важливою. Зовнішня негативна мотивація (ЗНМ) – 2,83, що є вищим показником порівняно з підгрупою 1, і може свідчити про більше значення зовнішнього

тиску або соціальних очікувань у прийнятті професійних рішень.

На підставі отриманих результатів визначено також мотиваційний комплекс студентів в обох підгрупах. Результати презентовані на графіку (рис.2.2.).

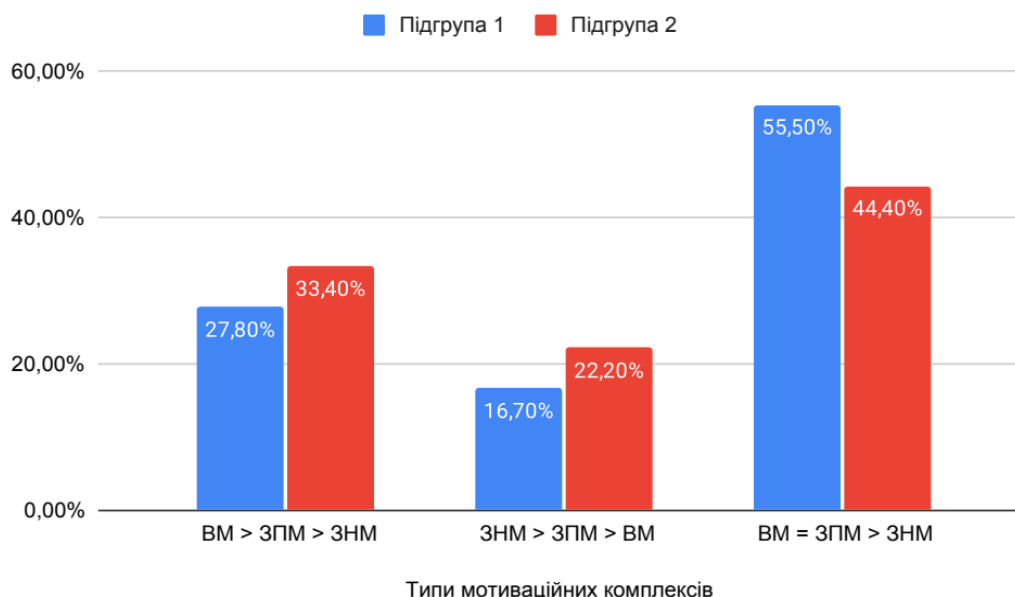

Рис. 2.2. Порівняння мотиваційних комплексів між підгрупами

Як засвідчили отримані результати, у Підгрупі 2 (ті, хто не вважає війну вирішальним чинником вибору професії) – 33,4% респондентів демонструють виражений пріоритет внутрішньої мотивації (ВМ > ЗПМ > ЗНМ). Це свідчить про усвідомлений вибір професії, зумовлений прагненням до самореалізації, внутрішнім інтересом до психології як фаху. У Підгрупі 1 (де респонденти зазначили, що війна вплинула на їхній професійний вибір) аналогічний мотиваційний профіль виявлено у 27,8% опитаних, що дещо нижче порівняно з другою підгрупою.

Такий розподіл може пояснюватися домінуванням іншого типу мотиваційного комплексу в обох підгрупах, а саме – поєднання внутрішньої та позитивної зовнішньої мотивації (ВМ = ЗПМ > ЗНМ). Зокрема, у Підгрупі 1 цей варіант мотиваційного профілю зафіксовано в 55,5% опитаних, що може свідчити про поєднання інтересу до змісту професійної діяльності та

прагнення досягти позитивних зовнішніх результатів (соціальне визнання, престиж професії, фінансова стабільність, актуальність спеціальності в умовах війни).

У Підгрупі 2 подібна тенденція також простежується, проте з дещо нижчим показником – 44,4%. Це дає підстави припустити, що для представників обох груп характерна схильність до гармонізації внутрішніх та зовнішніх чинників при виборі професії.

Окрему увагу заслуговує найменш сприятливий мотиваційний комплекс, коли домінує негативна зовнішня мотивація ($ЗНМ > ЗПМ > ВМ$). Такий варіант частіше спостерігається у Підгрупі 2 (22,2%), що може вказувати на вплив зовнішнього тиску або уникнення небажаних життєвих сценаріїв (безробіття, соціальне засудження, нестабільність). У Підгрупі 1 цей показник становить 16,7%, що можливо, свідчить про певне позитивне переосмислення професійного вибору навіть в умовах війни.

2.3. Психолого-педагогічні умови підтримки професійної мотивації студентів у закладі вищої освіти

В умовах воєнного стану проблема підтримки мотивації до освітнього процесу та професійного становлення студентів набуває особливої актуальності. Екстремальні обставини, такі як небезпека для життя, нестабільність середовища, втрата житла або зміна соціального оточення, істотно впливають на емоційний стан молоді. Ці фактори спричиняють труднощі психологічної адаптації, які проявляються у вигляді зниження концентрації уваги, підвищеної тривожності, втрати сенсу навчання, що безпосередньо впливає на рівень мотивації.

Одним із критичних наслідків таких умов є зниження особистісної включеності в освітній процес і ослаблення зацікавленості у професійному самоздійсненні. У студентів змінюються пріоритети, а майбутнє сприймається як невизначене або нестабільне, що знижує прагнення до довгострокового

планування та самореалізації у професії [33].

Додатковим викликом є зміна балансу між видами навчальної діяльності. В умовах складної безпекової ситуації та тривалої дистанційної освіти зростає частка самостійної роботи студентів за одночасного зменшення можливостей для особистого спілкування з викладачами та обмеженого доступу до внутрішніх навчально-інформаційних ресурсів. У таких умовах знижується внутрішня мотивація до досягнення високих результатів, адже увага студентів зосереджена на виживанні та адаптації до нових, часто загрозливих умов. Війна змінює систему життєвих пріоритетів, і навчання нерідко відходить на другий план [6]. Для зменшення психоемоційного навантаження й збереження навчальної мотивації важливо адаптувати навчальний процес до потреб студентів. Це може включати гнучкі дедлайни, можливість перегляду лекцій у записі, альтернативні формати роботи з навчальними матеріалами (наприклад, відео з YouTube, електронні книги, статті тощо). Доцільним є також впровадження елементів емоційної підтримки в освітній процес, зокрема через проведення терапевтичних вебінарів та індивідуальних бесід зі студентами [6].

Суттєвим чинником підтримки мотивації виступає також послідовна робота викладачів з формування професійної орієнтації. Під час індивідуальних або групових зустрічей варто акцентувати значущість здобутої професії у контексті відновлення та розвитку ментального здоров'я громадян, що дозволяє формувати ціннісне ставлення до професійного навчання [7].

Для підтримки мотивації до майбутньої професійної діяльності студентів психологічних спеціальностей доцільно проводити цілеспрямовану роботу, орієнтовану на усвідомлення соціальної місії психолога, розвиток емпатії, рефлексії та професійної ідентичності. Особливо ефективними є практичні заняття з аналізом реальних кейсів, участь у волонтерських психологічних проєктах, супервізії з фахівцями, а також обговорення етичних викликів професії [6].

Крім того, важливим засобом підтримки професійної мотивації є

застосування освітнього коучингу. Такий підхід базується на принципах гуманістичної педагогіки та спрямований на розкриття особистісного потенціалу студента. Викладач-коуч не лише передає знання, а й створює атмосферу довіри, підтримки та партнерства, допомагає студентам знайти внутрішні ресурси, сформувавши віру у власні сили та усвідомити значущість майбутньої професії. Це сприяє зниженню стресу, підвищенню академічної мотивації та розвитку професійної ідентичності [15].

На думку І. Іскерського, професійна підготовка фахівців соціонічних професій не може бути повноцінною без формування в них стресостійкості, як важливої складової компетентності спеціаліста. З огляду на це, під час освітнього процесу потрібно використовувати здоров'язбережувальні технології, серед яких відзначимо:

- технології навчання здоров'язбереженню (семінари, психологічні тренінги, коуч-сесії, майстер-класи, вебінари тощо);
- оздоровчі технології (фізіотерапія, ароматерапія, гімнастика, фітотерапія, мануальна терапія, музична терапія тощо) [15, с. 26].

Позитивна оцінка зусиль, навіть малих кроків, є потужним мотиватором для студентів, оскільки вона допомагає їм відчувати свою значущість та прогрес у вибраній професійній сфері. Коли викладач визнає і підтримує кожен успіх студента, незалежно від його масштабу, це сприяє формуванню у студента впевненості в своїх силах та вірі в подальший розвиток. Така підтримка стимулює внутрішню мотивацію, дозволяє знизити рівень тривожності та страху перед невдачею, а також формує позитивне ставлення до навчального процесу в цілому. Студенти, які отримують конструктивну оцінку своїх зусиль, більше схильні до подальшого вдосконалення, відкритості до нових знань і практик, що, в свою чергу, позитивно впливає на їх професійний розвиток [17, 18, 27]. Перед сучасним університетом сьогодні також постає задача налагодити роботу психологічної служби. К. Березяк, О. Накорчевська, О. Васильєва зауважують, що йдеться не лише про базову психологічну підтримку, а про створення цілісної системи заходів, спрямованих на

подолання бар'єрів у навчанні та зміцнення внутрішніх ресурсів студента. У закладах вищої освіти психологічні служби не завжди функціонують ефективно через дефіцит кваліфікованих спеціалістів, спроможних надавати допомогу в кризових ситуаціях. За даними дослідниць, на початку повномасштабного вторгнення молодь переважно зверталася з приводу проявів паніки, тривожності, страху, панічних атак, що перешкоджали адаптації до навчального середовища. Згодом домінуючими стали звернення, пов'язані з емоційним виснаженням, симптомами вигорання та депресивними станами [6].

У таких умовах особливої ваги набуває забезпечення стабільної діяльності психологічної служби на базі університету, яка б не лише реагувала на запити студентів, а й здійснювала превентивну роботу, спрямовану на підтримку ментального здоров'я та мотивації до професійного розвитку. Для цього важливо інвестувати у підготовку та підвищення кваліфікації фахівців, здатних працювати в умовах психологічної напруги, використовувати сучасні методики консультування й психотерапії, а також вибудовувати довірливі відносини зі студентською спільнотою.

Тому окрему увагу слід приділяти підвищенню кваліфікації фахівців психологічної служби ЗВО. Оскільки запити студентів у кризовий час суттєво змінюються, працівники мають регулярно проходити тематичні тренінги й семінари, у тому числі міжнародні, щоб ефективно надавати підтримку в умовах війни. Крім того, студентів варто інформувати про доступні зовнішні сервіси психологічної допомоги (центр психологічної підтримки «Разом з тобою», благодійний фонд «Запорука», онлайн платформи: «Ти як», «Розкажи мені», «Хаб стійкості» та ін.).

Отже, створення психолого-педагогічних умов для підтримки професійної мотивації студентів у закладі вищої освіти включає розвиток системної психологічної підтримки, адаптивних освітніх форматів, кар'єрної орієнтації та стресостійкості майбутнього спеціаліста. Це дозволяє знижувати ризики емоційного вигорання та сприяє формуванню внутрішньої мотивації до професійного самовдосконалення. Позитивна оцінка навіть малих досягнень

студентів допомагає їм відчувати власну значущість і підтримує їхній розвиток у професійній сфері.

2.4. Програма розвитку професійної мотивації студентів-психологів в умовах війни

З метою забезпечення ефективного становлення майбутніх фахівців психологічного профілю в умовах війни пропонується впровадження орієнтовної програми розвитку професійної мотивації студентів у закладі вищої освіти. Програма базується на принципах гуманістичного підходу, суб'єкт-суб'єктної взаємодії та врахування індивідуальних ресурсів особистості.

Мета: підтримати та посилити професійну мотивацію студентів психологічних спеціальностей через створення психолого-педагогічних умов, що сприяють усвідомленню соціальної значущості професії, розвитку рефлексії, стресостійкості та професійної ідентичності.

Цільові учасники програми: студенти-психологи 1–4 курсів закладів вищої освіти.

Змістові компоненти програми представлені на рис. 2.3. Схематична візуалізація дозволяє чітко побачити логіку побудови програми, її структурну цілісність та міжкомпонентні зв'язки.

Запропонована схема програми розвитку професійної мотивації студентів психологічних спеціальностей в умовах війни передбачає системну реалізацію чотирьох взаємопов'язаних компонентів [1, 17, 18, 42]: освітній компонент, психологічний супровід, рефлексивно-ціннісний компонент, мотиваційно-підтримувальний компонент.

Рис. 2.3. Орієнтовна програма розвитку професійної мотивації

Освітній компонент спрямований на підвищення обізнаності студентів щодо сучасних викликів психологічної професії, професійної ролі в умовах воєнного та післявоєнного часу. Через впровадження освітнього коучингу, профорієнтаційних зустрічей, тематичних лекцій і практикумів студенти мають змогу сформувати цілісне уявлення про майбутню діяльність, що підсилює їхню мотивацію до навчання.

Форми роботи:

- введення модуля з освітнього коучингу («Психолог як провідник змін»);
- профорієнтаційні зустрічі з практикуючими фахівцями;
- тематичні лекції: «Психолог в умовах війни: виклики і ресурси», «Професійна ідентичність у період кризи»;
- практикуми з аналізу етичних кейсів і роботи в кризових ситуаціях.

Психологічний супровід орієнтований на збереження психоемоційного

благополуччя студентів. Індивідуальні консультації, супервізії, тренінги та майстер-класи з релаксаційних технік забезпечують формування стресостійкості, саморегуляції й адаптивності до складних соціальних умов.

Форми роботи:

- індивідуальні консультації та супервізії зі спеціалістами;
- групові зустрічі підтримки;
- психологічні тренінги на розвиток стресостійкості, саморегуляції та тайм-менеджменту;
- майстер-класи зі здоров'язберезувальних технологій (аромотерапія, арт-терапія, релаксаційні методики тощо).

Рефлексивно-ціннісний компонент акцентує увагу на глибокому осмисленні професійної ролі, формуванні внутрішньої мотивації через особистісне осмислення значущості професії. Рефлексивні практики, дискусії та участь у волонтерських ініціативах сприяють розвитку професійної ідентичності та відчуття місії.

Форми роботи:

- ведення рефлексивних щоденників професійного становлення;
- дискусії та круглі столи «Психолог у повоєнній Україні: яким я бачу себе в професії»;
- волонтерські ініціативи та участь у проєктах психологічної допомоги населенню.

Мотиваційно-підтримувальний компонент передбачає створення середовища підтримки, у якому викладачі виконують роль коучів, стимулюють зростання студентів, визнають їхні зусилля й досягнення. Такий підхід сприяє формуванню довірливих взаємин, підсилює самоцінність кожного кроку студента у професійному становленні.

Форми роботи:

- формування середовища підтримки між викладачами та студентами (на засадах коучингового підходу);

- запровадження ритуалів позитивного зворотного зв'язку (визнання зусиль, досягнень);
- відзначення успіхів у навчальній і практичній діяльності.

Кожен блок – освітній, психологічної підтримки, рефлексивно-ціннісний і мотиваційно-підтримувальний – виконує специфічну функцію в розвитку професійної мотивації студентів і забезпечує поєднання когнітивного, емоційного та ціннісного рівнів формування готовності до майбутньої діяльності. Такий підхід підкреслює інтегративний характер програми, орієнтованої на формування не лише професійної компетентності, а й глибокої внутрішньої мотивації, суб'єктної позиції студента у власному освітньому та професійному зростанні. Запропонована програма розвитку професійної мотивації студентів-психологів в умовах війни є орієнтовною моделлю організації комплексної підтримки здобувачів освіти. Вона окреслює ключові напрямки роботи, що можуть бути реалізовані у межах психолого-педагогічного супроводу, але потребує подальшого концептуального доопрацювання, змістового наповнення з урахуванням конкретного освітнього контексту, ресурсних можливостей ЗВО та актуальних запитів студентської молоді. Її структура може бути адаптована до специфіки регіону, особливостей цільової групи, а також рівня підготовки викладацького складу до впровадження інноваційних практик освітнього коучингу, психологічної підтримки та профорієнтаційної роботи.

Загалом, реалізація цієї програми забезпечує інтегровану підтримку професійної мотивації студентів, активізує їхній внутрішній потенціал, сприяє зниженню проявів емоційного вигорання та посилює готовність до діяльності в складних соціальних умовах. Особливий акцент зроблено на розвитку внутрішньої мотивації як ключової умови стійкої професійної самоідентифікації. Сприяння усвідомленому вибору професійного шляху, формування ціннісного ставлення до майбутньої діяльності, створення підтримувального освітнього середовища та можливостей для самореалізації – усе це формує базу для зростання внутрішньої зацікавленості, емоційної

залученості та стійкого прагнення до фахового самовдосконалення навіть в умовах соціальної нестабільності.

Висновок до розділу 2

Емпіричне дослідження проводилось на базі Криворізького державного педагогічного університету з метою вивчення мотивації професійного вибору студентів-психологів у воєнний період. Вибірка складалася з 36 студентів 1-2 курсів психолого-педагогічного факультету, які добровільно пройшли опитування на онлайн-платформах Google Forms і Zoom.

Для визначення впливу війни на вибір майбутньої професії психолога студентам була запропонована анкета, що містила три ключові питання. За результатами опитування вибірка була поділена на дві підгрупи: першу, де війна стала основним мотивом професійного вибору, і другу, де основними факторами були інші особисті чи професійні орієнтири, не пов'язані з війною. Аналіз подальших результатів дослідження здійснювався на основі цього поділу вибірки на дві підгрупи.

Результати анкетування виявили відмінності у мотивації професійного вибору студентів двох підгруп: перша підгрупа більшою мірою орієнтується на соціальну мотивацію – бажання допомагати іншим, бути корисними суспільству, що пов'язано з переживанням війни як зовнішнього виклику; друга підгрупа акцентує на внутрішніх мотивах – особистісному зростанні, реалізації потенціалу, прагненні до професійної стабільності, що свідчить про зосередженість на власному розвитку та бажання краще зрозуміти себе.

Методика «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. О. Реана, В.А. Якуніна) показала, що студенти першої підгрупи більшою мірою орієнтовані на соціальну значущість, визнання та професійну реалізацію в навчальній діяльності. Натомість студенти другої підгрупи більше схильються до академічного розвитку та уникнення ризиків у професійній діяльності.

Методика «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір (в модифікації

А.О. Реана) показала, що війна як чинник вибору професії вплинула на мотиваційний профіль студентів. У першій підгрупі мотивація є змішаною, з переважанням внутрішньої мотивації, підсиленої позитивною зовнішньою підтримкою. У другій підгрупі внутрішня мотивація хоча й не переважає, але є більш незалежною від зовнішніх чинників. Це свідчить про більшу самостійність у професійному виборі другої підгрупи та сильніший вплив зовнішніх факторів на мотивацію першої підгрупи. Наявність негативної зовнішньої мотивації в обох групах свідчить про можливі адаптивні або захисні механізми при виборі професійної траєкторії.

У розділі також узагальнені психолого-педагогічні умови підтримки професійної мотивації студентів в умовах війни, зокрема через адаптивне освітнє середовище, практичну діяльність, формування професійної ідентичності та психологічну підтримку. Розроблено орієнтовну програму розвитку мотивації, що охоплює освітній, підтримувальний, ціннісно-рефлексивний і мотиваційний компоненти, орієнтовані на поєднання когнітивних, емоційних і ціннісних аспектів. Програма має профілактичний потенціал і може бути основою для тренінгів, семінарів і навчальних курсів, сприяючи збереженню ментального здоров'я студентів і формуванню сталого професійного самовизначення.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі комплексно проаналізовано особливості формування професійної мотивації студентів-психологів в умовах воєнного часу. У першому розділі розкрито сутність мотивації професійного вибору як складної динамічної системи, що формується під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Зокрема, в умовах війни трансформуються пріоритети молоді: зростає значущість стабільності, соціальної користі, швидкого практичного застосування знань, а також прагнення до усвідомленого вибору професії, що має сенс та місію.

У другому розділі представлено результати емпіричного дослідження, яке дозволило виокремити мотиваційні відмінності між студентами, для яких війна стала ключовим чинником професійного вибору, та тими, хто керувався іншими орієнтирами. Студенти першої підгрупи продемонстрували вищу соціальну мотивацію та потребу у зовнішній підтримці, тоді як друга підгрупа орієнтована на самостійність, академічний розвиток та адаптацію до змін. Загалом для обох груп характерне прагнення до професійної самореалізації, гнучкості та уникнення ризиків, що є типовими особливостями мотивації в умовах нестабільності. Ці результати окреслили напрямки подальшого супроводу студентів з урахуванням їхніх мотиваційних потреб.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу було обґрунтовано психолого-педагогічні умови підтримки професійної мотивації студентів в умовах війни та запропоновано орієнтовну програму її розвитку. Програма включає чотири компоненти: освітній, психологічної підтримки, рефлексивно-ціннісний та мотиваційно-підтримувальний, які інтегрують когнітивний, емоційний і ціннісний рівні впливу. Такий підхід забезпечує профілактику емоційного вигорання, сприяє формуванню сталого професійного самовизначення та може стати основою для розробки тематичних тренінгів, семінарів, навчальних курсів і програм.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексєєва Ю. А., Данильченко І. В. Психологічні особливості розвитку професійної мотивації у студентів-психологів. *Актуальні проблеми особистісного зростання*. Київ, 2019. С. 155-157.
2. Антоненко Т. Л. Становлення ціннісно-смислової сфери особистості майбутнього фахівця: монографія. Київ: «Педагогічна думка», 2018. 412 с.
3. Антонова Н. О. Спрямованість особистості та мотивація професійного становлення студентів психологічного факультету. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. Праць Інституту Психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. 7. Вип. 19. Київ, 2009. С. 28–31.
4. Барчі Б. В. Вивчення мотивів вибору професії у психологічних дослідженнях. *Проблеми сучасної психології*. 2011. №12. С. 60-73.
5. Берегова Г. Д., Фролова М. Е., Момоток О. М. Психологічні аспекти зміни пріоритетів у виборі професії серед здобувачів вищої освіти під час військового стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Т. 35 (74), № 5. С. 63–69.
6. Березяк К. М., Накорчевська О.П., Васильєва О.А. Психологічні особливості адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. № 10(15) 2022. с.401-411.
7. Бородулькіна Т. О. Образ професії як умова професійного становлення майбутніх психологів. *Практична психологія в системі вищої освіти: теорія, результати досліджень, технології: колект. монографія/ за ред. проф. Н.І.Пов'якель*. Київ: НПУ імені М .П .Драгоманова, 2009. С. 103-116.
8. Бугерко Я. М., Гірняк Г. С. Соціально-психологічні чинники професійного самовизначення студентів закладів вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. Вип. 1. С. 18–24.
9. Васюк К. М. Уявлення про професійні ролі у майбутніх психологів в умовах

- війни і мирного часу. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. 34(73), № 1. С. 41–48.
10. Вірна Ж. П. Мотиваційно-смилова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин.держ.ун-ту ім. Лесі Українки, 2003. 320 с.
 11. Галян О. І. Мотиваційний аспект професійного вибору майбутніх психологів (на прикладі студентів центру перепідготовки). *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2013. № 2. С. 194-202
 12. Галян І. М. Мотиваційно-ціннісні детермінанти професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури. *Наука і освіта*. 2015. №3. С.36-42.
 13. Діденко Ю. Професійна мотивація як внутрішній чинник розвитку професіоналізму майбутнього психолога. Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (19 травня 2023 р., м. Київ). Київ: ДЗВО «УМО», 2023.
 14. Іванова Н. Мотивація фахівця до професійної діяльності: поняття, зміст та функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Військово-спеціальні науки»*. 2016. № 1. С. 21–24.
 15. Іскерський І. С. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2024. 2(12). С. 20–29.
 16. Калька Н. М. Екзистенційні переживання студентської молоді у час війни. Психологія особистості фахівця в умовах воєнного часу та поствоєнної реабілітації: матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 жовтня 2023 року) / уклад. В. С. Бліхар. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 199–122.
 17. Кісіль З. Р., Швець Д. В. Мотивація діяльності людини: Навчальний посібник у схемах, таблицях, коментарях. Одеса: Видавництво ОДУВС, 2023. 154 с.

18. Климчук В. А. Феномени розвитку внутрішньої мотивації. *Соціальна психологія*. 2008. № 6 (32). С. 70-77.
19. Кокун О.М., Мороз В.М., Лозінська Н. С., Пішко І. О. Збірник психодіагностичних методик для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України : метод. посіб. Київ: Видавничий дім “Освіта України”, ФОП Маслаков Руслан Олексійович, 2021. 74 с.
20. Котлова Л. О., К. А. Марчук. Детермінанти професійної мотивації студентів. Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі : матеріали III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18-21 травня 2017 р.) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 71-72.
21. Лукіна Т. О. Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем : метод. рекомендації [Електронний ресурс] Миколаїв : ОІППО, 2012. 32 с. Режим доступу: [https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737856/1/монографія%20Лукіна%20\(фінал\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737856/1/монографія%20Лукіна%20(фінал).pdf). (Дата звернення: 07.01.2025).
22. Маслова С. О. Кононюк К.Є. Мотивація як фактор ефективності праці. *Вісник ЖДТУ*. 2018. №2. С.85-89.
23. Павлюк О. Д. Розвиток професійної ідентичності майбутніх психологів в умовах війни: постановка проблеми. Проблеми розвитку ідентичності особистості в освітньому просторі: матеріали III круглого столу (15 жовтня 2024 року) : збірник матеріалів / за ред. О. П. Соснюка, І. В. Остапенко. Київ: Міленіум, ВЦ «Просвіта», 2024. С. 74–80.
24. Палько Т. Розвиток рефлексії у структурі професійного самовизначення майбутніх клінічних психологів // Матеріали 77-ої підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу факультету здоров'я та фізичного виховання ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 27–28 лютого 2023 року / уклад. С. В. Стеблюк. Ужгород: Ужгородський національний університет, 2023. С. 32–36.

25. Почтовюк А. Б., Семеніхіна В. В., Комсомольський М. Г. Особливості та функції професійної мотивації персоналу сучасного підприємства. *Економічний простір*. 2021. № 176. С. 120-123.
26. Сивицька І. Г., Синиченко А. В. Мотиваційна стратегія як провідна детермінанта оптимізації управління персоналом. *Економіка і організація управління*. 2019. № 3 (35). С. 92-100.
27. Сидоренко В., Власюк О. Роль викладача у формуванні позитивної мотивації до обраної професії у студентів вищих технічних навчальних закладів в Україні. *Молодь і ринок*. 2008. № 2. С. 21–25.
28. Становлення ідентичності фахівця: [монографія] / Г.О. Балл, В.Л. Зливков, С.О. Копилов [та ін.]; за ред. В.Л. Зливкова. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 260 с.
29. Столярчук О. А., Сергєєнкова О. П., Коханова О. П. Психологічні засади успішності професійного становлення студентів-психологів. *HABITUS*, 13(2), 2020. С.148–152.
30. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самодопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
31. Ткачук І. І. Кар'єрне самовизначення старшокласників в умовах війни. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал : матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2022 рік (м. Київ, 2022 р.) / [редкол.: О. В. Безпалько та ін.]. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. Вип. 11. 284 с.
32. Тулаїнова Р. Е. Психологічні особливості кар'єрних орієнтацій старшокласників: бакалаврська робота / науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент М. М. Іваненко, доцент кафедри практичної психології Пучина О. В. Київ, 2024. 50 с.
33. Тягур Л. М., Бергхауер-Олас Е. Л. Професійна мотивація майбутнього психолога під час війни. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», «Психологія», «Медицина»)*. 2024. № 4 (38). С. 1069–1084.

34. Удовицька Т.А., Ткачук І.І. Кар'єрне самовизначення старшокласників в умовах війни. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звітної науково-практичної конференції Інституту проблем виховання НАПН України за 2022 рік. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. Вип. 11. С. 235-240.
35. Чабанюк Н. І. Основні детермінанти розвитку мотивації. *Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* / за ред. С. Д. Максименка. Т. XII. Ч. 6. Київ. 2020. С. 376–384.
36. Чаусова Т. В. Особливості мотивації професійного вибору у системі отримання другої спеціальності. Суми: Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу:
https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/718614/1/5-%D0%A7%D0%B0%D1%83%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8_1.pdf
 (дата звернення: 21.01.2025).
37. Шимко К. В. Мотивація вибору професійної діяльності студентами ВНЗ. *Актуальні питання сучасної психології: збірник наукових праць* / за ред. С. Б. Кузікової, І. М. Щербакової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. Т. 1. С. 316-320.
38. Шевченко В., Джоган Д. Мотивація професійної діяльності майбутнього психолога. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки*. 2017. № 1 (17). С. 203-206.
39. Bassett-Jones, N., Lloyd, G. C. Does Herzberg's Motivation Theory Have Staying Power? *Journal of Management Development*. 2005. Vol. 24, No. 10. P. 929–943.
40. Deci, E.L. Intrinsic motivation. New York: Plenum Publishing Co. Japanese Edition, Tokyo: Seishin Shobo, 1975. 324 p.
41. Chopra, K. . "Vroom's Expectancy Theory to Motivate Academic Library Users in India Using Grounded Theory Approach." *Global Knowledge, Memory*

and Communication, 68(4/5),2019, pp. 300-322.

42. How students' motivation and learning experience affect their servicelearning outcomes : A structural equation modeling analysis / K.W.K. Lo. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Sections Educational Psychology. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.825902.
43. Holland J. L. Making Vocational Choices: a Theory of Careers. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hal, 1973. 150 p.
44. Mehrad, A. Role of Herzberg Motivation-Hygiene Theory on Explanation of Job Satisfaction Among Staff at Organization [Electronic resource]. *International Journal of Information Research and Review*. 2015. Vol. 2, № 12. P. 1491–1492.
45. Maslow A. H. A Theory of Human Motivation. Classics in the History of Psychology An internet resource developed by Christopher D. Green. York University, Toronto, Ontario Originally Published in Psychological Review, 50, 1943. 370-396. <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
46. Ryan, R. M., & Deci, E. L. Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness. The Guilford Press, 2017.
47. Trede F., Macklin R., & Bridges D. (2012). Professional identity development: A review of the Higher Education literature. *Studies in Higher Education*. 37(3). P. 365- 384.

Анкета

«Визначення міри впливу війни на вибір майбутньої професії психолога»

Будь ласка, уважно заповніть усі питання анкети. Ваша участь є добровільною та анонімною, і результати будуть використовуватись тільки в межах наукового дослідження.

1. Ваш вік:

- ☐ 17–18
☐ 19–22

2. Курс навчання:

- ☐ 1
☐ 2

3. Чи вплинули події війни на ваше рішення стати психологом?

- ☐ Так, це стало ключовим фактором у моєму виборі
☐ Так, війна значно вплинула на мій вибір професії
☐ Ні, війна не мала суттєвого впливу на моє рішення
☐ Не можу однозначно відповісти

4. Що стало для вас основним мотивом обрати професію психолога під час війни? (можна вказати свій варіант)

- ☐ Бажання допомагати людям, які пережили травматичний досвід
☐ Власний досвід психологічних труднощів під час війни
☐ Усвідомлення важливості психологічної підтримки в кризових умовах
☐ Інтерес до людської психіки та емоцій
☐ Випадковий вибір, війна не вплинула
☐ Інше (вкажіть): _____

5. Що для вас найважливіше у майбутній професійній діяльності психолога?

- ☐ Можливість допомагати іншим
☐ Професійна стабільність і затребуваність
☐ Особистісне зростання
☐ Реалізація власного потенціалу
☐ Бути корисним суспільству
☐ Інше (вкажіть): _____